

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра державно-правових і гуманітарних наук**

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор навчально-наукового
гуманітарного інституту

Сергій ГУБАРСЬВ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

галузь знань 08 Право

спеціальність 081 Право

освітньо-професійна програма Право

форми навчання денна, заочна

КИЇВ 2024

РОЗРОБНИК силябусу кандидатка юридичних наук, доцентка
доцентка кафедри державно-правових і гуманітарних наук

_____ Кіра ГОРЕЛКІНА

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри державно-правових і гуманітарних наук

Протокол № 1 від 29.08.2024 року

Завідувачка кафедри

_____ Зореслава ЗАХОЖАЙ

Гарант освітньо-професійної програми "Право"

кандидатка юридичних наук, старша викладачка кафедри державно-правових і
гуманітарних наук _____ Анна КОВАЛЬ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
1. Назва навчальної дисципліни, код в ОПП	Верховенство права та правосуддя в Україні, ОК 6.
2. Статус навчальної дисципліни	Навчальна дисципліна обов'язкового компонента професійної підготовки
3. Рік навчання, семестр у якому викладається дисципліна	1 рік, 1 семестр
4. Обсяг навчальної дисципліни (кількість кредитів, загальна кількість годин (аудиторних за видами занять, самостійної роботи здобувача вищої освіти)	Денна форма навчання 5 кредитів, загальна кількість годин 150 (лекцій 20 год, семінарських занять 20 год., самостійна робота 110 год.) Заочна форма навчання 5 кредитів, загальна кількість годин 150 (лекцій 4 год, семінарських занять 8 год., самостійна робота 138 год.)
5. Вид підсумкового (семестрового) контролю	Екзамен
6. Інформація про консультації	За графіком проведення консультацій викладачами кафедри
7. Мова викладання	українська
8. Прізвище, ім'я, по батькові викладача (науковий ступінь, вчене звання, посада)	Горелкіна Кіра Георгіївна, кандидатка юридичних наук, доцентка доцентка кафедри державно-правових і гуманітарних наук
9. Контактна інформація викладача	horelkina.kira@tnu.edu.ua
10. Посилання на силабус на веб-сайті Університету	https://tnu.edu.ua/
2. Опис навчальної дисципліни	
Анотація дисципліни	Викладання навчальної дисципліни спрямоване на формування у здобувачів вищої освіти уявлення про шляхи сприяння утвердженню верховенства права через підтримку процесу реформування судової системи, підвищення рівня її прозорості та підзвітності, поліпшення обізнаності здобувачів із діяльністю судів та зростання довіри суспільства до судової влади.
Мета, завдання та цілі вивчення дисципліни	Метою викладання навчальної дисципліни є підвищення знань про розвиток, нормативне закріплення та практичне застосування принципу верховенства права. Основними завданнями викладання навчальної дисципліни є поглиблення знання про розуміння ідеї верховенства права та його складових, покращення розуміння нормативного закріплення принципу верховенства права в законодавстві України, вдосконалення навичок практичного застосування принципу верховенства права, вдосконалення навичок та умінь використовувати складові верховенства права при вирішенні практичних завдань. Цілями навчальної дисципліни є поглиблення осмислення сучасних тенденцій та змін у підходах європейської судової

	практики до застосування верховенства права та його складових, передусім практикою Європейського Суду з прав людини; набуття досвіду оцінювати судові рішення вітчизняних судів з позицій верховенства права та його складових, знаходити недоліки у них та шляхи їх подолання.
Пререквізити	Вивчення навчальної дисципліни базується на знаннях фундаментальних та галузевих правових дисциплін.
Постреквізити	Опанування навчальної дисципліни необхідне для підвищення знань про розвиток, нормативне закріплення та практичне застосування принципу верховенства права.
Формат проведення дисципліни	Очний, асинхронний

3. Перелік компетентностей, яких набувають здобувачі вищої освіти при вивченні навчальної дисципліни

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	<p>СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.</p> <p>СК7. Здатність застосовувати знання та розуміння основних засад (принципів) та процедур судочинства в Україні.</p> <p>СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.</p>
--	---

4. Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми

Результати навчання	<p>РН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.</p> <p>РН 6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.</p> <p>РН 11. Використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції.</p> <p>РН 14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.</p>
---------------------	--

5. Структура та зміст навчальної дисципліни

Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	У тому числі			Усього	У тому числі		
		л	с	ср		л	с	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Модуль 1								
Тема 1. Підходи до розуміння та застосування верховенства права та його складових	42	6	6	30	40	2	2	36
Тема 2. Права людини у світлі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	46	6	8	32	50	2	4	44
Всього за модулем 1	88	12	14	62	90	4	6	80
Модуль 2								
Тема 3. Шляхи подолання недоліків у застосуванні складових верховенства права судами України	44	4	6	34	46	-	2	44
Тема 4. Межі судової дискреції при застосуванні принципу верховенства права	18	4	-	14	14	-	-	14
Всього за модулем 2	62	8	6	48	60	-	2	58
<i>Форма контролю: екзамен</i>								
Усього годин	150	20	20	110	150	4	8	138

Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Підходи до розуміння та застосування верховенства права і його складових

Верховенство права і Україна. Складові елементи верховенства права. Верховенство права і правова держава. Повага до прав і свобод людини. Верховенство Конституції. Принцип розподілу влади. Законність. Обмеження дискреційних повноважень. Принцип визначеності. Принцип пропорційності. Принцип правової безпеки і захисту довіри. Незалежність суду і суддів. Принцип верховенства права в рішеннях Європейського суду з прав людини. Доповідь щодо верховенства права, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року).

Тема 2. Права людини у світлі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (зі змінами, внесеними Протоколом №11). Протокол №12 до ЄКПЛ. Міжнародні організації, що опікуються правами людини. Права людини і верховенство права. Рішення Конституційного Суду України.

Модуль 2

Тема 3. Шляхи подолання недоліків у застосуванні складових верховенства права судами України

Аналіз результатів дослідження судових рішень та анонімного анкетування суддів України на предмет реалізації ними принципу верховенства права та дотримання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тема 4. Межі судової дискреції при застосуванні принципу верховенства права та його складових

Дискреція та її межі. Рішення Конституційного суду України, які стосуються прав людини (витяги) та їх аналіз.

6. Інформація про індивідуальні завдання та самостійну роботу

Самостійна робота над навчальною дисципліною включає:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації;
- підготовка до виступу на семінарських заняттях та підготовка до практичних завдань;

До індивідуальної роботи відносяться такі завдання:

- виконання аналітичних робіт;
- дослідження практичних ситуацій;
- пошук в комп'ютерних мережах додаткового навчального матеріалу до запропонованих викладачем тем;
- збір інформації та ознайомлення із зарубіжним досвідом, що стосується певної навчальної проблеми.

6.1. Підготовка до семінарських занять

Підготовка до семінарських занять здобувачів вищої освіти забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни:

- основна література;
- додаткова література;
- інформаційні ресурси.

Модуль 1.

Тема 1. Підходи до розуміння та застосування верховенства права і його складових

Семінарські заняття – 6 год.

Питання до семінарського заняття 1.1

1. Сучасні підходи до розуміння верховенства права
2. Основні складові верховенства права з урахуванням нових доктринальних напрацювань
3. Принцип верховенства права в Конституції України (Принцип верховенства права в Конституції України крізь призму доктрини верховенства права, проблема контроверсійних формулювань принципу верховенства права в Конституції України)
4. Проблема поділу влади в Україні та її вплив на утвердження верховенства права в правотворчості

Питання до семінарського заняття 1.2

1. Стан доступу народу до законодавства та контролю законодавчої влади (проблеми референдумів, відкликання народних депутатів, народного вето)
2. Утвердження принципу верховенства права в діяльності правоохоронних органів України
3. Стан демократії в Україні та його вплив на стан дотримання верховенства права:
 - проблема «справжньої» демократії в Україні в контексті її розуміння Венеційською Комісією в доповіді «Верховенство права» та міжнародних оцінок;
 - фактори глобального впливу на стан демократії і верховенства права в Україні
4. Стан прав людини в Україні як критерій стану дотримання верховенства права
5. Місце України в міжнародному рейтингу верховенства права: динаміка та історичні перспективи

Питання до семінарського заняття 1.3

1. Поняття «праворозуміння» і сутність проблеми праворозуміння у зв'язку з доктриною верховенства права
2. Проблема взаємоузгодження національного і міжнародного права в контексті доктрини верховенства права
3. Сутність проблеми універсальної теорії права у зв'язку з уніфікованою доктриною верховенства права
4. ООН, Рада Європи і формування міжнародної доктрини верховенства права: діяльність Міжнародної комісії юристів, Комісії за демократію через право (Венеціанської комісії):
 - принцип верховенства права в документах ООН;
 - принцип верховенства права в установчих документах Ради Європи, резолюціях Парламентської Асамблеї Ради Європи та Комітету Міністрів Ради Європи;
 - принцип верховенства права в Маастрихтському договорі про Європейський Союз
5. Елементи верховенства права

Тема 2. Права людини у світлі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Семінарські заняття – 8 год.

Питання до семінарського заняття 2.1

1. Взаємозв'язок верховенства права з демократією і правами людини
2. Демократія як елемент верховенства права
3. Проблема розуміння понять «народ» і «нація» у зв'язку з демократією і верховенством права
4. Доктрина верховенства права у зв'язку з теорією прав людини
5. Дотримання прав людини як елемент доктрини верховенства права
6. Бюрократична складова сутності держави і проблема захисту прав людини верховенством права
7. Проблема співвідношення прав людини, народу, нації, держави в контексті доктрини верховенства права
8. Права людини та засоби гарантування їх реалізації

Питання до семінарського заняття 2.2

1. Право на життя, заборона катування, рабства та примусової праці, право на свободу та особисту недоторканність
2. Складові права на життя: проблеми абортів, евтаназії, самогубства, соціальна складова права на життя
3. Відмежування понять «катування» та «нелюдське, чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання». Мінімальний рівень жорстокості
4. Видача чи висилка особи у контексті запобігання заборони катувань
5. Заборона рабства й підневільного стану, примусової праці та обов'язкової праці
6. Зобов'язання держави щодо захисту права на життя, заборони катування, рабства та примусової праці
7. Забезпечення державою гарантій права на свободу, особисту недоторканність та заборону безпідставного позбавлення свободи
8. Допустимі підстави позбавлення свободи
9. Забезпечення процесуальних гарантій при арешті чи затримання
10. Право на повагу до приватного і сімейного життя, таємниці житла і кореспонденції, свобода совісті і релігії, свобода вираження поглядів, свобода мирних зібрань та об'єднань
11. Форми виразу релігії і вірувань
12. Право утримуватися від вираження поглядів
13. Поняття «зібрання», «об'єднання»

Питання до семінарського заняття 2.3

1. Основи сучасної концепції дискримінації. Дискримінація як юридична категорія
2. Заборона дискримінації - її додатковий характер та самостійний статус
3. Відмінності у поводженні, що підпадають під заборону дискримінації, а також ті, що не створюють дискримінацію
4. Однакове поводження з особами, що знаходяться у різній ситуації, як особливий випадок дискримінації
5. Право власності, право на освіту та право на вільні вибори
6. Автономна концепція майна. Права та інтереси, що охоплюються поняттям «майно»
7. Неабсолютний характер права власності: три правила
8. Сфера дії гарантій права на освіту
9. Право на вільні вибори як інституційне право і як суб'єктивне право голосувати і висувати свою кандидатуру на виборах
10. Зобов'язання держави щодо захисту права власності, права на освіту, організації вільних виборів
11. Захист права власності, права на освіту та права на вільні вибори у судовій практиці України

Питання до семінарського заняття 2.4

1. Право на справедливий судовий розгляд у статті 6 Конвенції та практиці Європейського суду з прав людини
2. Особливості і структура статті 6 Конвенції: автономний характер, доктрина «четвертої інстанції»
3. Право на ефективний засіб захисту (ст. 13 Конвенції), особливості та умови його застосування. Особливості національної практики застосування статей 6, 13 Конвенції

Модуль 2

Тема 3. Шляхи подолання недоліків у застосуванні складових верховенства права судами України

Семінарські заняття – 6 год.

Питання до семінарського заняття 3.1

1. Позитивні зрушення та недоліки застосування принципу верховенства права та його складових у вітчизняній судовій практиці
2. Загальні тенденції застосування принципу верховенства права та його складових у рішеннях судів України

Питання до семінарського заняття 3.2

1. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу визначеності як складової верховенства права
2. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу пропорційності як складової верховенства права
3. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу правової певності та захисту довіри як складової верховенства права

Питання до семінарського заняття 3.1

1. Роль судів апеляційної, касаційної інстанції в підвищенні ефективності застосування суддями складових - вимог верховенства права

6.2. Матеріали для самоконтролю

Тема 1. Підходи до розуміння та застосування верховенства права і його складових

1. Сучасні підходи до розуміння верховенства права (загальний огляд):
 - а) багатоаспектність і динамізм верховенства права;
 - б) неможливість у зв'язку з цим його універсального, придатного на всі випадки життя, визначення.
2. Основні складові верховенства права з урахуванням нових доктринальних напрацювань (загальна характеристика):
 - а) трактування верховенства права як системи щільно переплетених принципів – найбільш продуктивний підхід до його розуміння;
 - б) багатоманітність принципів – складових верховенства права – загальних, галузевих, міжгалузевих тощо;
 - в) загальна характеристика основних принципів– складових верховенства права у сфері правосуддя – розподіл влади і не втручання кожної у діяльність інших, незалежність судді, доступу до правосуддя законності, передбачуваності (foreseeability), пропорційності, правової певності, пріоритету захисту прав людини та ін..
3. Зміни тенденцій та визначальних підходів європейської судової практики у сфері застосування верховенства права та його складових, передусім практики Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ):
 - а) ситуативність змістовної інтерпретації поняття верховенства права в практиці

ЄСПЛ;

б) намагання визначити критерії основних складових – вимог верховенства права та можливості їх застосування у вітчизняній судовій практиці.

Тема 2. Права людини у світлі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Визначити захист наступних прав та накладення таких заборон, а також зобов'язань на державу:

- право на життя, заборона катування, рабства та примусової праці, право на свободу та особисту недоторканність;
- складові права на життя: проблеми абортів, евтаназії, самогубства, соціальна складова права на життя;
- відмежування понять «катування» та «нелюдське, чи таке, що принижує гідність, поведження або покарання». Мінімальний рівень жорстокості.
- видача чи висилка особи у контексті запобігання заборони катувань;
- заборона рабства й підневільного стану, примусової праці та обов'язкової праці;
- зобов'язання держави щодо захисту права на життя, заборони катування, рабства та примусової праці;
- забезпечення державою гарантій права на свободу, особисту недоторканність та заборону безпідставного позбавлення свободи. Допустимі підстави позбавлення свободи;
- забезпечення процесуальних гарантій при арешті чи затримання.

Тема 3. Шляхи подолання недоліків у застосуванні складових верховенства права судами України

1. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу визначеності як складової верховенства права: а) зростання кількості справ, в яких простежується намагання використати принцип визначеності та дати його інтерпретацію стосовно конкретної, розглядуваної судом ситуації; б) використання принципу визначеності переважно в мотивувальних частинах рішення; в) недостатність впливу принципу визначеності на резолютивну частину рішення.

2. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу пропорційності як складової верховенства права: а) зростання кількості справ, в яких простежується намагання використати принцип пропорційності та дати його інтерпретацію стосовно конкретної, розглядуваної судом ситуації; б) переважне нехтування вимогами принципу пропорційності адміністративними судами при розгляді справ про конституційне право громадян на мирні зібрання; в) обмеженість використання вимог принципу пропорційності для конкретної аргументації судових рішень.

3. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу правової певності та захисту довіри як складової верховенства права: а) суперечливість судової практики при застосуванні принципу правової певності та захисту довіри (незворотності законів та інших нормативно-правових актів у часі); б) відсутність однакового розуміння цього принципу судьями; в) необхідність вдосконалення формулювання вказаного принципу у Конституції України з урахуванням європейського теоретичного і практичного досвіду.

4. Характерні приклади застосування інших складових верховенства права: а) серед інших складових верховенства права найчастіше використовуються принципи законності, рівності громадян перед законом і судом. б) при застосуванні принципу законності перевага здебільшого надається формальній законності без оцінки закону на предмет його відповідності вимогам верховенства права.

Тема 4. Межі судової дискреції при застосуванні принципу верховенства права та його складових

1. Суддівська дискреція – делегована чи іманентна властивість правосуддя:

- а) сумнівність поглядів на дискреційні повноваження суддів в процесі здійснення ними правосуддя як делегованих іншими гілками влади (насамперед, законодавчою);
- б) суддівська дискреція (судовий розсуд) як іманентна властивість правосуддя.
2. Межі законодавчого регулювання судової дискреції:
- а) можливість встановлення законом загальних критеріїв обмеження суддівської дискреції;
- б) принцип самообмеження як основний засіб запобігання перетворення верховенства права у «верховенство суддів».
3. Типові порушення суддівської дискреції в рішеннях судів України:
- а) вихід за межі повноважень (на прикладах окремих рішень КСУ);
- б) надмірна прив'язаність до букви закону та інших нормативних актів;
- в) недостатність володіння судьями інструментарієм пошуку духу законів в процесі їх застосування.

6.3. Індивідуальні завдання та самостійна робота

Тема 1. Підходи до розуміння та застосування верховенства права і його складових

1. Викладач пропонує кожній групі ознайомитися із одним із рішень ЄСПЛ:
- Салов проти України;
 - Науменко проти України;
 - «Совтрансавто-холдинг» проти України.
 - Стрелец, Кесслер и Кренц (Streletz, Kessler and Krenz)

Викладач має прослідкувати, щоб слухачі висловили думку щодо вимог Суду до органів державної влади та судів, виконання яких є обов'язковою передумовою дотримання верховенства права.

2. Слухачам пропонується опрацювати Доповідь, схвалену Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року), визначити і записати складові верховенства права.

3. Слухачам пропонується роботу із Додатком до Доповіді з метою визначити стан верховенства права в Україні (Текст Додатку - Контрольний перелік питань для оцінки верховенства права в окремих країнах)

Тема 2. Права людини у світлі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

1. Гарантування прав людини, їх захист та охорона належить до засадничих повноважень органів державної влади, передусім парламенту, президента, уряду, правоохоронних органів.

Так, відповідно до ст. 102 Конституції України Президент України є гарантом прав і свобод людини і громадянина.

Однак це питання дискусійне.

Чи правильне це положення?

Як Президент може гарантувати дотримання прав і свобод?

До якої гілки влади він належить?

Які він має повноваження, щоб таке забезпечити?

Чи не виглядає це конституційне положення декларативним?

Що ви думаєте?

2. Слухачам пропонується ознайомитися із статтями 2, 3, 4, 5 Конвенції та визначити, на захист яких прав людини і основоположних свобод вони спрямовані і які заборони впливають із них. (Робота щодо права на життя, заборони катувань, рабства та примусової праці, права на свободу та особисту недоторканність.)

3. Кожен слухач працює над статтями 8, 9, 10, 11 Конвенції. Під час відповіді слухач має окреслити, на захист яких прав і свобод спрямовані ці статті, та які заборони

ними накладаються. Решта слухачів доповнюють виступ доповідача. (Індивідуальна робота щодо права на повагу до приватного і сімейного життя, свободи думки, совісті, релігії, свободи вираження поглядів, свободи зібрань та об'єднань.)

4. Кожен слухач працює над статтею 14 Конвенції та Протоколом 12 до Конвенції (Робота щодо основ сучасної концепції дискримінації.)

5. Кожен слухач працює над статтями 1, 2, 3 Першого протоколу до Конвенції. (Робота щодо права власності у Першому Протоколі до Конвенції.)

6. Кожен слухач працює над статтями 6 та 13 Конвенції. (Робота щодо права на справедливий судовий розгляд та права на ефективний засіб захисту.)

7. Слухачам пропонується проаналізувати текст Конституції України та визначити статті, які гарантують дотримання кожного критерію, позначеного у Контрольному переліку питань для оцінки стану верховенства права, що міститься у Додатку до Доповіді, схваленої Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року).

Тема 3. Шляхи подолання недоліків у застосуванні складових верховенства права судами України

Здійснення ситуативного аналізу судового рішення (або кількох судових рішень) з переліку, запропонованого викладачем. Слухачі презентують результати аналізу та підводяться підсумки аналізу.

Тема 4. Межі судової дискреції при застосуванні принципу верховенства права та його складових

Аналіз судового рішення.

Метою цього завдання є: набути досвіду оцінювати судові рішення вітчизняних судів з позицій верховенства права та його складових, знаходити недоліки у них та шляхи їх подолання.

6.4. Перелік питань для підготовки до підсумкового контролю

1. Сучасні підходи до розуміння верховенства права
2. Основні складові верховенства права з урахуванням нових доктринальних напрацювань
3. Принцип верховенства права в Конституції України
4. Принцип верховенства права в Конституції України крізь призму доктрини верховенства права
5. Проблема контроверсійних формулювань принципу верховенства права в Конституції України
6. Проблема реформування юридичної освіти в Україні у зв'язку з утвердженням доктрини верховенства права
7. Проблема поділу влади в Україні та її вплив на утвердження верховенства права в правотворчості
8. Стан доступу народу до законодавства та контролю законодавчої влади (проблеми референдумів, відкликання народних депутатів, народного вето)
9. Утвердження принципу верховенства права в діяльності правоохоронних органів України
10. Стан демократії в Україні та його вплив на стан дотримання верховенства права
11. Проблема «справжньої» демократії в Україні в контексті її розуміння Венеціанською Комісією в доповіді «Верховенство права» та міжнародних оцінок
12. Фактори глобального впливу на стан демократії і верховенства права в Україні
13. Стан прав людини в Україні як критерій стану дотримання верховенства права
14. Місце України в міжнародному рейтингу верховенства права: динаміка та історичні перспективи

15. Поняття «праворозуміння» і сутність проблеми праворозуміння у зв'язку з доктриною верховенства права
16. Проблема взаємоузгодження національного і міжнародного права в контексті доктрини верховенства права
17. Сутність проблеми універсальної теорії права у зв'язку з уніфікованою доктриною верховенства права
18. Глобалізація і формування міжнародної доктрини верховенства права
19. ООН, Рада Європи і формування міжнародної доктрини верховенства права: діяльність Міжнародної комісії юристів, Комісії за демократію через право (Венеціанської комісії)
20. Принцип верховенства права в документах ООН
21. Принцип верховенства права в установчих документах Ради Європи, резолюціях Парламентської Асамблеї Ради Європи та Комітету Міністрів Ради Європи
22. Принцип верховенства права в Маастрихтському договорі про Європейський Союз
23. Поняття «демократична легітимність закону»
24. Зміни тенденцій та визначальних підходів європейської судової практики у сфері застосування верховенства права та його складових
25. Елементи верховенства права
26. Взаємозв'язок верховенства права з демократією і правами людини
27. Демократія як елемент верховенства права
28. Проблема розуміння понять «народ» і «нація» у зв'язку з демократією і верховенством права
29. Доктрина верховенства права у зв'язку з теорією прав людини
30. Дотримання прав людини як елемент доктрини верховенства права
31. Бюрократична складова сутності держави і проблема захисту прав людини верховенством права
32. Проблема співвідношення прав людини, народу, нації, держави в контексті доктрини верховенства права
33. Права людини та засоби гарантування їх реалізації
34. Право на життя, заборона катування, рабства та примусової праці, право на свободу та особисту недоторканність
35. Складові права на життя: проблеми абортів, евтаназії, самогубства, соціальна складова права на життя
36. Відмежування понять «катування» та «нелюдське, чи таке, що принижує гідність, поведження або покарання». Мінімальний рівень жорстокості
37. Видача чи висилка особи у контексті запобігання заборони катувань
38. Заборона рабства й підневільного стану, примусової праці та обов'язкової праці
39. Зобов'язання держави щодо захисту права на життя, заборони катування, рабства та примусової праці
40. Забезпечення державою гарантій права на свободу, особисту недоторканність та заборону безпідставного позбавлення свободи
41. Допустимі підстави позбавлення свободи
42. Забезпечення процесуальних гарантій при арешті чи затримання
43. Право на повагу до приватного і сімейного життя, таємниці житла і кореспонденції, свобода совісті і релігії, свобода вираження поглядів, свобода мирних зібрань та об'єднань
44. Форми виразу релігії і вірувань
45. Право утримуватися від вираження поглядів
46. Поняття «зібрання», «об'єднання»
47. Основи сучасної концепції дискримінації. Дискримінація як юридична категорія

48. Заборона дискримінації - її додатковий характер та самостійний статус
49. Відмінності у поводженні, що підпадають під заборону дискримінації, а також ті, що не створюють дискримінацію
50. Однакове поводження з особами, що знаходяться у різній ситуації, як особливий випадок дискримінації
51. Право власності, право на освіту та право на вільні вибори
52. Автономна концепція майна. Права та інтереси, що охоплюються поняттям "майно"
53. Неабсолютний характер права власності: три правила
54. Сфера дії гарантій права на освіту
55. Право на вільні вибори як інституційне право і як суб'єктивне право голосувати і висувати свою кандидатуру на виборах
56. Зобов'язання держави щодо захисту права власності, права на освіту, організації вільних виборів
57. Захист права власності, права на освіту та права на вільні вибори у судовій практиці України
58. Право на справедливий судовий розгляд у статті 6 Конвенції та практиці Європейського суду з прав людини
59. Особливості і структура статті 6 Конвенції: автономний характер, доктрина «четвертої інстанції»
60. Конструкція «цивільні права і обов'язки»
61. Поняття «кримінальне звинувачення»
62. Матеріальні права, гарантовані статтею 6 (1) Конвенції: право на справедливий судовий розгляд встановленим законом незалежним і неупередженим судом, справедливість судового процесу, судовий розгляд у розумні строки
63. Презумпція невинуватості (ст. 6 (2) Конвенції)
64. Основні права на захист від кримінального обвинувачення (ст. 6(3) Конвенції)
65. Зобов'язання держави щодо забезпечення права на справедливий суд
66. Право на ефективний засіб захисту (ст. 13 Конвенції), особливості та умови його застосування. Особливості національної практики застосування статей 6, 13 Конвенції
67. Позитивні зрушення та недоліки застосування принципу верховенства права та його складових у вітчизняній судовій практиці
68. Загальні тенденції застосування принципу верховенства права та його складових у рішеннях судів України
69. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу визначеності як складової верховенства права
70. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу пропорційності як складової верховенства права
71. Позитивні зрушення та типові недоліки застосування принципу правової певності та захисту довіри як складової верховенства права
72. Роль судів апеляційної, касаційної інстанції в підвищенні ефективності застосування суддями складових - вимог верховенства права
73. Еволюція розуміння проблеми дискреції в міжнародній доктрині верховенства права
74. Дискреція як елемент управління та загроза правам людини і верховенству права
75. Суддівська дискреція – делегована чи іманентна властивість правосуддя
76. Межі законодавчого регулювання судової дискреції
77. Типові порушення суддівської дискреції в рішеннях судів України

7. Технічне та програмне забезпечення (обладнання)

Технічні засоби: пристрої збереження та обробки інформації (ПК, ноутбук, планшет, тощо).

Програмне забезпечення: Microsoft Windows (Word, Excel, PowerPoint).

Інформаційно-комунікаційні технології на платформі Google for Education.

8. Політика дисципліни

Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі).

Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту. Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка двічі на тиждень поштової скриньки та відвідування курсу навчальної дисципліни у Google Classroom, перегляд новин в Телеграм-каналі. Протягом самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота з дистанційним курсом «Верховенство права та правосуддя», розміщеним на платформі Google for Education. Усі письмові запитання до викладача стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи в Telegram.

Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу викладача за наявності поважних причин.

Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи. Здобувачу вищої освіти, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби). За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з підсумковим оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у порядку, встановленому положенням про апеляцію результатів підсумкового контролю з екзамену чи заліку ТНУ ім. В.І. Вернадського.

Участь в анкетуванні

Наприкінці вивчення дисципліни та перед початком сесії здобувачеві вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронну анкету (Google Forms), яку буде надіслано на університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Верховенство права та правосуддя»

9. Система оцінювання та вимоги

Принципи оцінювання результатів навчання:

- об'єктивність;
- систематичність і системність;
- плановість;
- відкритість, прозорість;
- доступність і зрозумілість.

Розподіл балів, що присвоюється студентам

Теми (максимальна кість балів)				Поточна успішність	Залік (Екзамен)	Сума
T1 15	T2 15	T3 15	T4 15	60	40	100

Шкала оцінювання результатів навчання для навчальної дисципліни, формою семестрового (підсумкового) контролю якої є екзамен

Оцінювання результатів навчання, отриманих здобувачем під час вивчення навчальної дисципліни, формою семестрового контролю якої є екзамен, здійснюється на основі виконання всіх видів навчальної діяльності (робіт), поточної успішності та підсумкового контролю.

Загальна оцінка складається:

60 балів - поточне оцінювання (результати виконання всіх обов'язкових видів робіт);

40 балів - результати підсумкового контролю.

Максимальна кількість - 100 балів (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл балів, які отримують здобувачі, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою семестрового контролю якої є екзамен

з/п	Види навчальної діяльності (робіт)	Модуль 1	Модуль 2	Сума балів
Обов'язкові види навчальної діяльності (робіт)				
1.	Аудиторна робота (заняття у дистанційному режимі)			
	Усне або письмове опитування	16	10	26
	Самостійна та індивідуальна робота	24	10	34
2.	Поточний контроль	40	20	60
	Підсумковий контроль (екзамен)			40
	Разом балів			100

Критерії оцінювання результатів поточного контролю

На початку вивчення відповідної дисципліни здобувачам повідомляють про наявність силабусу, зміст, форми проведення поточного контролю та критерії їх оцінювання.

При поточному контролі оцінці підлягають: рівень знань продемонстрований у відповідях і виступах; активність при обговоренні питань; результати усного і письмового опитування на семінарських заняттях, поточного контролю тощо.

При виставленні балів за поточний контроль оцінці підлягають: рівень теоретичних знань з тем, включених до розділів; самостійне опрацювання тем, опрацювання індивідуальних завдань тощо.

Здобувач, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання.

Здобувачу, який не набрав прохідного мінімуму (29 балів) з навчальної дисципліни, за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання запланованих у силабусі завдань, які не були ним/нею попередньо виконані або були виконані незадовільно.

У разі невиконання здобувачем жодного із обов'язкових видів навчальної діяльності (робіт), зазначених у силабусі освітньої компоненти / навчальної дисципліни, його результат оцінюються у «0» балів. Здобувач не допускається до складання екзамену, якщо кількість балів, отриманих за поточний контроль протягом семестру становить менше 29 балів.

При наявності «непрохідного мінімуму» поточного контролю напередодні екзамену викладач подає доповідну директору інституту про недопуск здобувача, про що видається розпорядження і здобувач не допускається до складання екзамену як такий, що не виконав індивідуальний навчальний план. Відмітка про недопуск у заліковій/екзаменаційній відомості робиться за наявності розпорядження директора інституту. На дату складання екзамену, здобувачу на екзамені виставляється «не допущений».

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
80-89	добре	B	вище середнього рівня
75-79	добре	C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
30-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
0-29	незадовільно	F	необхідне повторне вивчення курсу

Рівні компетентності та критерії оцінювання.

Рівень компетентності та критерії оцінювання	Кількість набраних балів
--	--------------------------

<p>Високий (творчий): Здобувач вищої освіти систематично за поточним й за підсумковим контролюми виявив глибокі знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно дав відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач та аналізувати достовірність одержаних результатів, допускаючи деякі неточності.</p>	90...100
<p>Достатній (конструктивно-варіативний): Здобувач вищої освіти за поточним й підсумковим контролюми виявив міцні знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, аргументовано дав відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, допускаючи неточності і несуттєві помилки.</p>	80...89
<p>Достатній (конструктивний): Здобувач вищої освіти за поточним й підсумковим контролюми виявив достатні знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, дав відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні (неістотні) неточності, достатні вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.</p>	75...79
<p>Середній (репродуктивний): Здобувач вищої освіти за поточним й підсумковим контролюми виявив посередні знання значної частини навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, дав мало аргументовані відповіді на поставлені питання, які містять істотні неточності, слабкі вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язуванні практичних задач.</p>	66...74
<p>Достатній (репродуктивний): Здобувач вищої освіти за поточним й підсумковим контролюми виявив слабкі знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, дав неточні або мало аргументовані відповіді на поставлені питання, з порушенням послідовності викладення, слабкі вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, допускаючи суттєві помилки.</p>	60...65
<p>Низький (рецептивно-продуктивний): Здобувач вищої освіти виконав значну частину видів навчальної роботи, за поточним й підсумковим контролюми виявив незнання значної частини навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, допустив істотні помилки у відповідях на поставлені питання, виявив невміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач (здобувач вищої освіти має право на повторний підсумковий контроль).</p>	30...59

Низький (непродуктивний):

Здобувач вищої освіти виконав частину видів навчальної роботи, за поточним й підсумковим контролю виявив незнання значної частини навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах, допустив істотні помилки у відповідях на поставлені питання, виявив невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень (здобувач вищої освіти обов'язково повинен повторно вивчити навчальну дисципліну).

1...29

10. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429.

Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року). Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам. Київ, 1996. С. 12–17.

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. К., 1992. С. 18-24.

Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. із змінами Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст.131.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. К., 1992. С. 36–62.

Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року 5076-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 27. ст.282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. ст.577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 року. Відомості Верховної ради. 2019. № 17, ст. 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19/print>

Про Державне бюро розслідування.: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016, № 6, ст.55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції: Закон України від 12 серпня 2014 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1632-18>.

Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. Відомості Верховної Ради. 2014, № 47, ст.2051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#n225>.

Про Національну поліцію: Закон України від 15 липня 2015 р. № 580- VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376

Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 22 червня 2016. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст.545.

Додаткові:

Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість: ліберальна теорія верховенства права / Т.Р.С. Аллан ; пер. з англ. Ростислава Семківа. Київ : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. 385 с.

Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права / упоряд. С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд. Київ : Книги для бізнесу, 2008. 988 с.

Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : монографія. Дніпропетровськ, 2009. 404 с.

Гапотій В.Д. Верховенство права : сучасні наукові концепції : монографія. Мелітополь : Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. 194 с.

Головатий С.П.. Верховенство права : у 3 кн.. Київ : Фенікс, 2006 . Кн. 1: Від ідеї - до доктрини. 623 с.

Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Конус-Ю, 2008. 311 с.

Принцип верховенства права : проблеми теорії та практики: монографія. / Рабінович П.М., Луців О.М. та ін. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України. Львів : Сполом, 2016. 200 с.

Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження : монографія. / За заг. ред. Тертишника В.М.. Дніпро, 2018. 358 с.

Матвєєва Ю.І. Принцип правової визначеності як складова верховенства права : дисертація. Київ : 2019. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5db500da-d91f-422b-b976-bc2258d24a43/content>

Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція : поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади : монографія. Київ : Ін Юре, 2008. 120 с.

Собота К. Принцип правної держави: конституційно-правні та адміністративно-правні аспекти. Пер. з нім. Г. Рижков, О. Блащук, К. Татарчук; наук. ред. О. Сироїд. Київ: ВАІТЕ, 2013. 607 с.

Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія. Пер. з англ. Андрія Іщенко. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. 205 с.

Абрамович Р.М. Генезис принципу - “закон зворотної дії не має” як складової верховенства права. Наукові записки НаУКМА. 2011. Т. 116 : Юридичні науки. С. 60-63.

Аллахвердова Л.В. Обмеження дискреційних повноважень як вимога верховенства права. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2015. С.34-36

Братасюк М. Співвідношення принципу верховенства права та принципу законності /Братасюк М., Росоляк О. Актуальні проблеми правознавства, 2018. №1. С.12-16

Ватаманюк В.М. Судове тлумачення і принцип верховенства права. Українське право, 2006. № 1. С. 248-259.

Венгер В.М. Обмеження дискреційних повноважень як складова принципу верховенства права. Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 144-145: Юридичні науки. №4. С. 49-54.

Головатий С. “Верховенство права” не працює” : коментар до тексту документа Венеційської Комісії “доповідь про правовладдя”. Право України, 2019. №11. С.39-82

Головатий С. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська комісія. Право України, 2011. №10. С.164-184

Горбань В.І. Проблема взаємозв'язку верховенства права з демократією і правами людини. Збірник наукових праць Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди "Право". Випуск 25, 2017. С.118-138

Джолос С.В. Теорія поділу влад : проблеми і перспективи / Джолос С.В., Скрипаловський Я.В. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 84: частина 1, 2024. С.42-58

Кельман М.С. Верховенство права у сфері правової теорії і практики України. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького : Журнал. Серія Право, 2021. №12(24). С.57-66

Козюбра М. І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. Наук. зап. НаУКМА. Сер. Юрид. науки. 2007. Т. 64. С. 3-9.

Козюбра М.І. Верховенство права: українські реалії та перспективи Право України. 2010. № 3. С. 6-18.

Козюбра М.І. Концептуальні основи верховенства права: історія, теорія, практика. Верховенство права : історія, теорія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22 грудня 2010 року). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Київський університет, 2011. С. 3-10.

Корольова Ю. Кореляція принципів верховенства права та верховенства закону в системі джерел права. Теорія держави і права, 2019. №4. С.183-186

Лемак В.В. Принцип верховенства права : основні загрози. Право України, 2010. № 3. С. 44-51.

Луців О.М. Тип праворозуміння як критерій класифікації сучасних концепцій верховенства права. Порівняльно-аналітичне право, 2013. №3-1. С.44-47

Матвеева Ю.І. Невиконання судових рішень в Україні як порушення принципу правової визначеності. Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 144-145 : Юридичні науки. С. 24-27.

Матвеева Ю.І. Принцип правової визначеності: у пошуках розуміння. Наукові записки НаУКМА. 2009. Т. 90: Юридичні науки. С. 10-12.

Петришин О.В. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. Право України. 2010. № 3. С. 24-35.

Пухтецька Л. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. Вісн. НАН України. 2010. № 3. С. 33-43.

Рабінович П. Верховенство права : доктринальні інтерпретації в Україні. Право України, 2013. №9. С.162-166

Савенко М.Д. Тлумачення Конституції та законів України Конституційним Судом України в контексті принципу верховенства права. Наукові записки НаУКМА. 2011. Т. 116 : Юридичні науки. С. 9-14.

Сидорчук В.О. Верховенство права : науковий погляд, нормативне закріплення, судова практика / Сидорчук М.Д., Дяченко С.В. Юридичний бюлетень. Випуск 6, 2018. С. 71-77

Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (в контексті верховенства права./ Наукові записки НаУКМА. 2012.Т. 129 : Юридичні науки. С. 28-31.

Фонек А.Є. Теорія верховенства права в сучасному вимірі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. ДДУВС, 25.02.2021). 2021. С.11-14

Хаустова М.Г. Верховенство права як провідний принцип модернізації правової системи України / Хаустова М.Г., Гой Г.

Хворостянкіна А.В. Визначеність законодавчих дефініцій як умова ефективного дотримання духу та букви закону. Наукові записки НаУКМА. 2008. Т. 77 : Юридичні науки. С. 8-12.

Цельєв О.В. Верховенство права та правозастосовна практика щодо виконання судових рішень в Україні. Наукові записки НаУКМА. 2011. Т. 116 : Юридичні науки. С. 23-25.

Шевчук С. Принцип верховенства права і реалізація державної політики. Українське право. 2006. № 1. С. 67-71. Порівняльно-аналітичне право, 2019. №1. С.60-63

Шевчук С.В. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України. Право України. 2011. № 5. С. 175-186.

Colin Tapper The Law of Evidence and the Rule of Law, The Cambridge Law Journal, Vol. 68, No. 1 (Mar., 2009), pp. 67-89.

Evan J. Criddle and Evan Fox-Decent Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law, Human Rights Quarterly, Vol. 34, No. 1 (February 2012), pp. 39-87.

FT Abioye Constitution-making, legitimacy and rule of law: a comparative analysis, The Comparative and International Law Journal of Southern Africa, Vol. 44, No. 1 (MARCH 2011), pp. 59-79.

Marie-Laure Djelic From the Rule of Law to the Law of Rules: The Dynamics of Transnational Governance and Their Local Impact, International Studies of Management & Organization, Vol. 41, No. 1, From Dilemma to Theory to Research Agenda: Doing Business in Emerging, Developing, and Transitional Countries (I) (Spring 2011), pp. 35-61.

Todd J. Zywicki The Rule of Law, Freedom, and Prosperity, Supreme Court Economic Review, Vol. 10, The Rule of Law, Freedom, and Prosperity (2003), pp. 1-26.

Інформаційні ресурси

Організація Об'єднаних Націй - <http://www.un.org/>

Верховний комісар ООН з прав людини - <http://www.ohchr.org/>

Рада ООН з прав людини - <http://www2.ohchr.org/>

Європейський суд з прав людини - <http://www.echr.coe.int/>

Організація з безпеки і співробітництва у Європі (ОБСЄ) - <http://www.osce.org/>

Венеційська комісія - <https://www.venice.coe.int/>

Парламент України - <https://www.rada.gov.ua/>

Конституційний Суд України - <https://ccu.gov.ua/>

Верховний Суд - <https://supreme.court.gov.ua/>

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Рішення Європейського Суду з Прав Людини - [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})